

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

РУСІНА Наталія Геннадіївна

УДК 378.147.88

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПРАВОВИЗНАВЦІВ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (інформатика)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

КИЇВ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконана на кафедрі теоретичних основ інформатики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор фізико-математичних наук, професор
Малежик Михайло Павлович,
Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова, професор кафедри
комп'ютерної інженерії та освітніх вимірювань.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Шерман Михайло Ісаакович,
професор кафедри інформатики, програмної
інженерії та економічної кібернетики
Херсонського державного університету;

кандидат педагогічних наук, доцент
Кузьмінська Олена Геронтіївна,
доцент кафедри інформаційних та
дистанційних технологій Національного
університету біоресурсів і
природокористування України.

Захист відбудеться «20» грудня 2016 року о 16⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої Вченої ради Д 26.053.03 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий « 15 » листопада 2016 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
професор**

В.О. Швець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день вища освіта є одним з найважливіших соціальних інститутів держави. Система освіти призначена для сприяння реалізації основних задач соціального, економічного та культурного розвитку суспільства. Пріоритетною ланкою діяльності вищих навчальних закладів є формування особистості з життєво необхідними цінностями та конкурентоспроможними якостями в умовах сучасного суспільства.

Учасниками всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства проголошено прагнення та рішучість будувати суспільство, яке буде орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх; суспільство, в якому кожен міг би створювати дані, мати до них доступ, користуватися та обмінюватися ними.

У Женевській Декларації принципів у п. А (8) зазначено, що освіта, знання, дані та зв'язок складають основу прогресу, розвитку й процвітання суспільства, а також підкреслюється необхідність застосування інформаційних технологій на всіх рівнях освіти. Кожна людина повинна мати можливість оволодіти необхідними знаннями й навичками для активного життя в інформаційному суспільстві.

У законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні» на 2007-2015 роки та Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки передбачено широкомасштабне впровадження інформаційних технологій в освіту. В державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) та Законі України «Про вищу освіту» підкреслено важливість підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних працівників для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, які будуть мати не тільки знання, але й вміти їх самостійно використовувати для розв'язування конкретних задач. Це можливо ще й завдяки застосуванню компетентнісного підходу в сучасній освіті.

У процесі підготовки студентів вищих навчальних закладів однією з характеристик результатів навчання є система відповідних сформованих компетентностей. Відповідні компетентності допомагають розв'язуванню професійних проблем, оскільки завдяки ним здобуті знання можна використовувати упродовж життя.

Впровадження компетентнісного підходу сприяє вирішенню протиріччя між забезпеченням належної якості освіти в умовах динамічних змін інформаційних технологій та труднощами зробити це традиційними методами.

Подібний підхід є також важливим і у процесі підготовки майбутніх правознавців.

Застосування нових програмних продуктів спеціального призначення, швидке впровадження нових автоматизованих систем правового спрямування в професійну діяльність, з одного боку, відкриває нові можливості для правознавців, а з іншого, ставить нові вимоги до підвищення рівня інформатичних компетентностей майбутніх правознавців. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є оновлення засобів, методів та форм навчання, застосування інших критеріїв оцінювання навчальної діяльності тощо.

На основі аналізу науково-методичних джерел з питань навчання інформатичних дисциплін («Інформатика» та «Основи інформатики» та

обчислювальної техніки») студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів України (Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Кримський юридичний інститут, Київський університет Права Національної академії наук України, Національна академія внутрішніх справ України, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Інститут кримінально-виконавчої служби, Українська академія банківської справи Національного банку України) виявлено, що поки не в достатній мірі створено умови для формування інформатичних компетентностей саме майбутніх правознавців: переваги віддано репродуктивному стилю подання теоретичного та практичного матеріалу. Також практичні завдання, що пропонуються студентам, переважно нескладні за своєю відтворюваністю, що, в свою чергу, не передбачає формування у студентів розвитку мислення, умінь використання засобів сучасних ІКТ для розв'язування задач навчального та професійного спрямування.

Впровадженню інформаційних технологій у навчальний процес присвячені дослідження М. І. Жалдака, Н. В. Морзе, О. С. Полат, Ю. С. Рамського та інших.

Методиці навчання інформаційних технологій у вищих навчальних закладах присвячені роботи В. П. Беспалька, В. Ю. Бикова, Ю. В. Горошко, А. А. Каленського, М. Б. Лебедєвої, І. Я. Лернера, Н. В. Морзе, Ю. В. Триуса та ін.

Різні аспекти інформаційних, інформаційно-комунікаційних та інформатичних компетентностей досліджували Н. В. Баловсяк, М. С. Головань, О. М. Гончарова, Н. Х. Насирова, С. А. Раков, Ю. С. Рамський, М. В. Рафальська, С. О. Сисоєва, Є. М. Смирнова-Трибульська, С. М. Яшанов та ін.

У працях П. Д. Біленчука, Р. А. Калюжного, М. С. Польового, О. С. Федорчук, М. Я. Швеця, М. І. Шермана, В. П. Шуміліна, Л. Ф. Щербачьової, В. С. Цимбалюка висвітлюються окремі питання застосування інформаційних технологій у професійній діяльності майбутніх правознавців. Однак, в їхніх роботах недостатньо приділено уваги проблемам формування інформатичних компетентностей у студентів-правознавців.

На основі аналізу дисертаційних досліджень О. С. Федорчук, М. І. Шермана, узагальнення практики навчання з інформатики, аналізу освітньо-кваліфікаційних характеристик, навчальних програм дисциплін юридичних спеціальностей можна говорити про те, що у навчальних програмах дисциплін різних вищих навчальних закладів юридичного профілю, пов'язаних з інформатикою та інформаційними технологіями, недостатньо відображено професійну спрямованість навчання, в них досить слабо висвітлені або зовсім відсутні міжпредметні зв'язки з дисциплінами спеціальності «Право» (наприклад, «Інформаційне право України», «Криміналістика», «Юридична деонтологія», «Риторика» та ін.).

У зв'язку з інтенсивним розвитком комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій виникає потреба у підвищенні інформатичних компетентностей майбутніх правознавців.

Враховуючи зазначене, можна зробити висновки про те, що:

- у вищій педагогічній школі ще недостатньо висвітлені питання методики формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців;
- у навчальних програмах інформатичного блоку для студентів спеціальності «Право» недостатньо реалізовано взаємозв'язки інформатичних дисциплін з предметами професійного блоку;

- існує неузгодженість між навчальними потребами студентів юридичних спеціальностей у формуванні їх інформатичних компетентностей та відповідним методичним забезпеченням вищих навчальних закладів;

- в сучасних умовах розвитку правового суспільства формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців набуває важливого значення. Адже майбутній юрист повинен вміти використовувати сучасні телекомунікаційні та мережеві технології у своїй професійній діяльності для швидкого отримання оперативних відомостей.

Усунення вищезгаданих протиріч є важливим завданням, вирішення якого сприятиме ефективному формуванню інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців.

Актуальність вищезазначеної проблеми, її недостатня дослідженість у теорії та практиці у процесі підготовки студентів юридичних факультетів зумовлюють вибір теми дослідження **«Методика формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри теоретичних основ інформатики факультету інформатики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (номер державної реєстрації 0105U000448).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол №5 від 26 грудня 2011 року) та узгоджена на засіданні бюро Міжвідомчої ради при НАПН України з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №7 від 30 вересня 2014 року).

Об'єкт дослідження – процес навчання дисципліни «Сучасні інформаційні технології» студентів спеціальності «Право».

Предмет дослідження – методика формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці окремих компонентів методики формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців у процесі навчання дисципліни «Сучасні інформаційні технології».

Враховуючи мету дослідження, було висунуто гіпотезу: процес формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців буде ефективнішим за умов:

- забезпечення стійкої мотивації до застосування сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі та подальшій професійній діяльності;

- акцентування уваги студента на самостійності в розв'язуванні певних задач за рахунок виконання спеціально розроблених професійно-орієнтованих практичних завдань з використанням ІКТ;

- застосовування сучасних програмних продуктів спеціального призначення у процесі навчання курсу «Сучасні інформаційні технології» як ефективного інструментарію реалізації міжпредметних зв'язків інформатичних та правових дисциплін.

Гіпотеза дослідження. Навчання сучасних інформаційних технологій з урахуванням міжпредметних зв'язків з дисциплінами юридичного циклу сприятиме формуванню інформатичних компетентностей у процесі підготовки майбутніх правознавців, а також інтенсифікації навчання у галузі сучасних інформаційних технологій майбутніх фахівців, розвитку їх інформатичних та професійних компетентностей.

Відповідно до мети та гіпотези дослідження визначено такі **завдання**:

1. *Здійснити* теоретико-методологічний аналіз питань, пов'язаних з використанням компетентнісного підходу в освіті у вищій школі.
2. *Проаналізувати* зміст навчання інформатичних дисциплін майбутніх правознавців у різних вищих навчальних закладах України.
3. *Розглянути* засади компетентнісного підходу до навчання сучасних інформаційних технологій майбутніми правознавцями.
4. *Уточнити* зміст поняття «інформатичні компетентності майбутнього правознавця» та визначити їх основні компоненти.
5. *Проаналізувати* міжпредметні зв'язки курсу «Сучасні інформаційні технології» з іншими дисциплінами, які вивчаються на юридичних факультетах вищих навчальних закладів України для подальшої розробки комплексних завдань, що показують зв'язки ІКТ з фаховими дисциплінами.
6. *Розробити* навчально-методичний комплекс дисципліни «Сучасні інформаційні технології» (лекційний курс, систему завдань для проведення лабораторних та практичних занять, систему комп'ютеризованого контролю знань) для студентів юридичних факультетів.
7. *Розробити та апробувати* окремі складові (міжпредметні зв'язки, компоненти інформаційної культури) методики формування у майбутніх правознавців інформатичних компетентностей у процесі навчання інформатичних дисциплін.
8. Експериментально *перевірити* чинники, що впливають на ефективність запропонованої методики формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців.

Для розв'язування вищезазначених завдань та перевірки гіпотези у дослідженні були використані такі **методи дослідження**:

теоретичні – порівняльний аналіз, узагальнення психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури (п. 1.1.- п. 1.5.) (тут і далі - підрозділи дисертації); аналіз нормативно-правових джерел, дисертаційних досліджень (п. 1.2.- п. 1.3.), аналіз методичних посібників, інформаційних ресурсів мережі Інтернет, досвіду роботи науково-педагогічних працівників з'ясування стану проблеми в педагогічній науці (п. 1.5., п. 2.1.), аналіз існуючих програмних засобів (п. 2.4); набуття рівня сформованості певних досягнень у майбутніх правознавців у процесі навчання сучасних інформаційних технологій (п. 2.5.);

емпіричні – анкетування студентів з метою з'ясування стану навчання інформаційних технологій та конкретизації експериментальної методики, вивчення результатів навчальної діяльності студентів, педагогічне спостереження, тестування та аналіз зміни мотивації студентів у процесі навчання (п. 2.3, п. 3.1);

експериментальні - педагогічний експеримент для перевірки висунутої гіпотези, математичні та статистичні методи опрацювання результатів експерименту (п. 3.2.).

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: педагогічні принципи: науковості змісту навчання, систематичності засвоєння знань, формування умінь та навичок, орієнтації навчального процесу на майбутню професійну діяльність; нормативно-правові акти України (Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про інформацію», Закон України «Про національну програму інформатизації», Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»); Державні стандарти вищої освіти; дисертації та науково-методична література.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

- теоретично *обґрунтовано* основні компоненти методики формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців;
- *уточнено* зміст поняття «інформатичні компетентності для майбутніх правознавців»;
- *розроблено* критерії оцінювання сформованості інформатичних компетентностей студентів;
- *визначено* структуру інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців;
- *визначено* рівень сформованості інформатичних компетентностей студентів за рівнями навчальних досягнень;
- *визначено* міжпредметні зв'язки курсу «Сучасні інформаційні технології» з дисциплінами циклу професійної підготовки.

Практичне значення дослідження:

- *розроблено* навчальну і робочу програму курсу «Сучасні інформаційні технології» як дисципліни циклу загальноосвітньої підготовки студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів;
- *розроблено* навчально-методичний комплекс дисципліни «Сучасні інформаційні технології» для бакалаврів напряму підготовки «Право», спеціальності (6.030401) «Правознавство» (нині спеціальності «Право» (081));
- *розроблено* навчальний дистанційний курс «Сучасні інформаційні технології» у системі Moodle для підтримки навчання студентів спеціальності «Право» (081) (наповнення курсу складають методичні, дидактичні матеріали та система тестових завдань для контролю знань студентів) та впроваджено у навчальний процес юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
- подальшого розвитку *набули* питання застосування міжпредметних зв'язків курсу «Сучасні інформаційні технології» з іншими фаховими дисциплінами («Судоустрій в Україні», «Криміналістика», «Цивільне право», «Англійська мова» та ін.).

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка №056/385 від 10.06.2015 року), факультету кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка №335-015 від 02.12.2014 р.), Академії

адвокатури України (довідка №93 від 11.11.2014 року), Фінансово-правового коледжу (довідка №185 від 31.03.2015 року), Хмельницького інституту «ПрАТ ВНЗ» Міжрегіональної академії управління персоналом (довідка №234 від 27.04.2015 року), Донецького юридичного інституту МВС України (довідка №20/248 від 12.05.2016 року).

Особистий внесок здобувача полягає в розробці та теоретичному обґрунтуванні окремих компонентів методики формування інформатичних компетентностей у студентів спеціальності «Право» у процесі навчання курсу «Сучасні інформаційні технології»; розкритті можливостей застосування міжпредметних зв'язків курсу «Сучасні інформаційні технології» з іншими фаховими дисциплінами для підвищення рівня фахових знань студентів; розробці навчального дистанційного курсу "Сучасні інформаційні технології" для підтримки навчання студентів спеціальності «Право» у системі Moodle (наповнення курсу складають методичні та дидактичні матеріали, тестові завдання), розробці посібників, навчально-методичних матеріалів для студентів спеціальності «Право». Особистий внесок здобувача у працях, написаних у співавторстві, становить 75%. Зокрема, автором було: уточнено методичні рекомендації навчання сучасних інформаційних технологій студентів юридичних факультетів (теоретична частина); зразки практичних, індивідуальних та самостійних завдань, приклади завдань до тестового контролю, рекомендації щодо написання реферату.

Обґрунтованість і вірогідність одержаних результатів та висновків забезпечується: аналізом теоретичного та емпіричного матеріалу; методологічними основами дослідження; результатами педагогічного експерименту.

Апробація та впровадження результатів дисертаційного дослідження. Основні положення дисертації доповідались і обговорювались на наукових конференціях, форумах та семінарах різного рівня:

- **міжнародних:** III International Summer School "Educational Measurement: Teaching, Research and Practice" (м. Форос, жовтень 2011 р.); IV International Summer School "Educational Measurement: Teaching, Research and Practice" (м. Форос, червень 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Верховенство права, права і свободи людини і громадянина» (м.Київ, грудень 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Математика. Інформаційні технології. Освіта» (м. Луцьк, вересень 2012 р.); V міжнародній науково-практичній конференції «Науково-методичні засади управління якістю освіти у вищих навчальних закладах» (м. Київ, березень 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології в юриспруденції: юридична освіта, детективознавство, криміналістика, судова експертологія, ядерна безпека, грид-технології, судочинство» (м. Київ, травень 2013 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу» (м. Київ, листопад 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Науковий потенціал юриспруденції: історичні здобутки та сучасні тенденції модернізації української юридичної освіти, правничої науки, прокурорської, судової та адвокатської практики в світлі угоди про асоціацію з ЄС» (м.Київ, червень 2015 р.); Міжнародному науково-практичному семінарі «Комп'ютерно орієнтовані системи навчання природничо-математичних дисциплін» (м. Київ, жовтень 2014 р.);

Міжнародному семінарі молодих науковців «Підготовка викладачів та аспірантів в галузі освітніх вимірювань» (м.Кіровоград, травень 2011 р.); Міжнародному форумі фахівців у галузі освітніх вимірювань (м. Київ, червень 2012 р.);

- **всеукраїнських:** Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інформаційно-комунікаційні технології навчання» (м. Умань, вересень 2011р.); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інформаційні технології в професійній діяльності» (м. Рівне, березень 2012 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Мультимедійные технологии обучения в профессиональном образовании» (м. Сімферополь, березень 2013 р.); Всеукраїнському науково-методичному семінарі Інституту інформатики в НПУ імені М. П. Драгоманова (м.Київ, вересень 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті: стан, досягнення, перспективи розвитку» (м. Черкаси, березень 2013 р.).

Матеріали та результати дослідження обговорювалися на засіданнях і семінарах кафедр інформаційних технологій та програмування, теоретичних основ інформатики, комп'ютерної інженерії та освітніх вимірювань Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (2010-2015 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у публікаціях, з них: 2 – у навчально-методичних посібниках (у співавторстві), 2 статті в наукових виданнях зарубіжних країн (з них 1 - одноосібно), 8 статей опубліковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України (з них 7 - одноосібно), 2 у збірниках наукових праць, 8 у збірниках матеріалів конференцій і тез доповідей, 2 – в електронних збірниках.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (352 найменування, розміщених на 39 сторінках), 16 додатків на 32 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 255 сторінок машинописного тексту. Основний зміст викладено на 184 сторінках. Робота містить 10 таблиць, 44 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; сформульовано гіпотезу дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення роботи; відображено відомості про апробацію та впровадження результатів, отриманих у ході дослідження.

У першому розділі **«Теоретичні основи формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців»** проаналізовано досліджуваність даної проблеми в науково-методичній, психолого-педагогічній та навчальній літературі, висвітлено специфіку навчального процесу підготовки майбутніх правознавців у контексті формування інформатичних компетентностей, проведено аналіз сучасного стану впровадження компетентнісного підходу у процес навчання сучасних інформаційних технологій для підготовки майбутніх правознавців у вищій школі. Висвітлено роль і місце сучасних інформаційних технологій в системі підготовки фахівців у галузі правознавства та систему інформатичних

компетентностей у майбутніх правознавців. Розглянуто поняття: «компетентнісний підхід», «компетентність», «інформатичні компетентності майбутнього правознавця». Виокремлено за структурою компоненти інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців.

У цьому розділі під *компетентністю* розуміємо комплекс знань, умінь, навичок, досвіду застосування їх для здійснення діяльності, метою якої є досягнення певних цілей, ставлення до процесу та результатів виконання цієї діяльності; *інформатичні компетентності майбутнього правознавця* розглядаються як здатність застосовувати набуті знання, вміння та навички у галузі інформатики та інформаційних технологій, що пов'язані з умінням надавати можливість людині розв'язувати професійні задачі та вміти використовувати ІКТ у повсякденному житті та для професійного розвитку.

Спираючись на теоретичні засади дослідження, а саме, на модель професійної комп'ютерно-інформаційної підготовки студентів, запропоновану М. І. Шерманом, виокремили за своєю структурою такі компоненти інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців: змістовий; операційно-технологічний; інформаційно-технологічний; особистісно-мотиваційний.

З'ясовано, що формуванню інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців сприяє: застосування міжпредметних зв'язків; формування інформаційної культури; поєднання традиційних та особистісно-орієнтованих методів навчання; використання різних сучасних засобів навчання (наприклад, мультимедійних та хмарних технологій); активізація пізнавальної та самостійної діяльності студентів; мотивація учіння для набуття студентами професійних вмінь та навичок.

Формування інформаційної культури у майбутніх правознавців надає можливість: вільного спілкування в інформаційному просторі; коректного доступу та цільового використання даних, відомостей в будь-яких мережах та інформаційних системах; систематизації правових даних в межах визначених інформаційно-правових систем навчання; формування інформаційного світогляду для володіння навичками розуміння різних поглядів та освоєння новітніх технологій протягом всього життя для підвищення професійних навиків та самореалізації чи самовдосконалення.

У розділі розглянуто, вплив врахування міжпредметних зв'язків на формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців. Проаналізовано навчальні програми фундаментального та природничо-наукового циклів підготовки різних юридичних факультетів і вищих навчальних закладів юридичного профілю.

У другому розділі **«Компоненти методики формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців»** подано основні компоненти методики формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців у процесі навчання сучасних інформаційних технологій. Розглянуто зміст навчання курсу «Сучасні інформаційні технології» для майбутніх правознавців, рівні сформованості інформатичних компетентностей студентів, набутих у процесі навчання курсу «Сучасні інформаційні технології», форми контролю та оцінювання рівнів сформованості інформатичних компетентностей майбутніх правознавців.

Під методикою *формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців* розуміємо сукупність способів, форм, методів та засобів, взаємопов'язаних між собою, що використовує викладач у процесі навчання ІКТ.

Методика формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців включає: мету, принципи та стратегію формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців; способи реалізації міжпредметних зв'язків курсу «Сучасні інформаційні технології» з фаховими дисциплінами юридичного профілю; методи, форми, та засоби навчання, що використовуються в процесі навчання ІКТ майбутніх правознавців. За результатами проведеного дослідження розроблено рівні сформованості інформатичних компетентностей майбутніх правознавців.

Метою формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців є здатність ними застосовувати набуті знання, уміння, навички та отриманий досвід у галузі інформатики та інформаційних технологій у подальшій професійній діяльності.

Основними *принципами* методики формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців є: обґрунтованість (вибір способів, форм та методів), доступність, відтворюваність (можливість та легкість застосування запропонованої методики викладачами, які не є розробниками) та реалізованість методики.

Стратегія формування інформатичних компетентностей базується на стратегії навчання: пряме (систематизований огляд, вказівки викладача, порівняння та протиставлення, повторення і закріплення), непряме (вивчення окремої ситуації та правового випадку, обговорення, дискусії), взаємодіюче (дебати, рольові ігри, мозковий штурм, обговорення); навчання, засноване на досвіді (рольові ігри, ілюстрування, практика), та самостійне навчання (есе, доповіді, повідомлення).

На основі міжпредметних зв'язків курсу «Сучасні інформаційні технології» з дисциплінами спеціальності «Право» запропоновано способи реалізації їх формування. А саме, для кожної з дисциплін: «Українська мова» (за професійним спрямуванням), «Юридичне документознавство», «Юридична деонтологія», «Інформаційне право України», «Судова риторика», «Інтелектуальна власність», «Судові та правоохоронні органи України», «Актуальні проблеми судоустрою», «Криміналістика», «Кримінологія», «Правова статистика», «Актуальні проблеми загальної частини цивільного права», «Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин» спеціальності «Право» зазначено перелік завдань для якого, в якості способу реалізації міжпредметних зв'язків, запропоновано практичні роботи в межах змісту дисципліни «Сучасні інформаційні технології».

Рівень сформованості інформатичних компетентностей передбачає формування у майбутніх правознавців певних навичок використання ними обізнаності у певних областях ІКТ.

Основні засади методики формування інформатичних компетентностей подано на рис. 1.

Рис. 1. Схема методики формування інформатичних компетентностей

Для характеристики методики формування інформатичних компетентностей розглянуто окремі компоненти методичної системи навчання сучасних інформаційних технологій майбутніх правознавців.

Методику навчання певної дисципліни некоректно ототожнювати з методикою формування компетентностей. Вони мають різні структури, зокрема методика формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців базується на методиці навчання дисципліни «Сучасні інформаційні технології». На основі аналізу науково-педагогічних праць та психолого-педагогічної літератури було розроблено схему реалізації методики навчання майбутніх правознавців сучасних інформаційних технологій.

Формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців базується на вимогах щодо забезпечення неперервності навчання і постійного використання у навчальному процесі ІКТ. Тому, під час підготовки майбутніх правознавців виокремлено такі основні складові для формування інформатичних компетентностей: навчання курсу «Сучасні інформаційні технології»; проходження навчально-виробничої практики у суді та прокуратурі; застосування online та offline інформаційно-правових систем, правових автоматизованих баз у процесі їх навчання фахово-орієнтованих дисциплін.

Метою навчання дисципліни «Сучасні інформаційні технології» є: засвоєння майбутніми правознавцями теоретичних знань та формування у них практичних навичок використання ІКТ, сучасного програмного забезпечення та послуг всесвітньої мережі Інтернет, а також «хмарних технологій» для пошуку, аналізу, опрацювання та обміну правовими даними у світовому інформаційному просторі; формування у майбутніх юристів компетентностей щодо роботи з програмним забезпеченням спеціального призначення (правовий напрям), з автоматизованим робочим місцем (АРМ) юриста, системами інформаційно-правового забезпечення: «ЛІГА:ЗАКОН», «Законодавство України», «НАУ-online», «ІНФОДИСК», «Право

України», «IpLex.Закон» та іншими альтернативними базами, що використовуються в практичній роботі вітчизняними та іноземними фахівцями в галузі юриспруденції.

Зміст навчання курсу «Сучасні інформаційні технології» складають два змістових модулі. Перший модуль включає теми: інформаційні технології та їх роль в житті суспільства; сучасні автоматизовані системи опрацювання даних; захист даних; правове поняття інформаційних матеріалів; характеристику апаратного та програмного забезпечення; операційні системи та їх різновиди; українські законодавчі інформаційні бази даних: інформаційно-пошукову систему «ЛІГА:ЗАКОН»; «Законодавство України», «МЕГА-НАУ», «IpLex.Закон»; «Право України». До другого змістового модуля відносяться теми: офісні програмні пакети Microsoft Office та Apache OpenOffice; комп'ютерні мережі; інформаційна мережа Інтернет; робота з сервісами «Хмарні технології»; міжнародні інформаційно-правові електронні бази; автоматизоване робоче місце юрист; комплекс спеціального програмного забезпечення (правовий напрям).

У контексті компетентісного підходу в освіті відбувається перенесення акценту зі змісту навчання на результати навчальної діяльності, адже на теперішній час на ринку праці важливо не тільки те, щоб випускник вищого навчального закладу отримав теоретичні знання та практичні навички у процесі навчання, а й те, щоб він умів реалізовувати ці знання й навички у своїй професійній діяльності. Для забезпечення формування необхідних навичок у процесі навчання сучасних інформаційних технологій майбутніх правознавців здійснюється добір правових задач з використанням ІКТ. Під час навчання також обираються такі форми та засоби навчання, використання яких стимулювало б активність студентів до самостійної роботи та до використання творчого підходу у процесі розв'язування подібних задач.

У зв'язку з інтенсивним поширенням ІКТ студентам не вистачає традиційних ресурсів для засвоєння знань, формування у них відповідних умінь та навичок використання ІКТ, а також для спілкування з викладачем. У процесі навчання курсу «Сучасні інформаційні технології» використовуються як традиційні, так і комп'ютерно-орієнтовані форми навчання, такі як: лекції, практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота студентів, проміжний контроль (у формі усного опитування, комп'ютерного тестування), підсумковий контроль (у формі заліку). Для організації самостійної роботи студентів розроблено курс «Сучасні інформаційні технології» на платформі Moodle. При виконанні індивідуальних практичних завдань студенти мають доступ до електронних навчальних матеріалів в зручний для них час (після проходження реєстрації на курс), можуть відправляти викладачу виконані завдання, ознайомлюватись з новинами, приймати участь в обговоренні на форумі; відпрацьовувати пропущені заняття; переглядати бали за виконані завдання.

У процесі навчання курсу «Сучасні інформаційні технології» використовуються засоби навчання (програмне забезпечення загального та спеціального призначення, комплекс спеціального програмного забезпечення, законодавчі бази, реєстри та ін.). Комплекс спеціального програмного забезпечення (СПЗ) застосовується для вирішення вузькопрофільних правових задач. Для прикладу, з використанням гаджетів, (планшетів, мобільних пристроїв) комплекс

майбутнього правознавця, в залежності від ОС гаджету, повинен складатися з: технічного забезпечення, що об'єднує: гаджет з засобом мережевого зв'язку з глобальною мережею Інтернет; вільно поширювані програмні продукти: Office Live Workspace або office online; Adobe reader; CoolReader або iBooks; EverNote; dropbox; offline системи «Iplex.Закон»; online правових пошукових систем (Ліга-online, «Законодавство України», Інтернет-проект «Право України»; service Google Disk.

Метою використання комплексу СПЗ є набуття студентами юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів теоретичних знань, формування у них практичних навичок застосуванням сучасних інформаційних технологій та накопичення відповідного досвіду. Як наслідок, це сприяє підвищенню рівня інформатичних компетентностей майбутніх правознавців.

Узагальнену схему вивчення елементів кожної теми подано на рис. 2. У результаті використання ІКТ студент може засвоїти не лише певний обсяг знань, а й набути навичок відповідної діяльності та способів міркування на прикладі розв'язування конкретної задачі. Це стосується також і засвоєння певних знань, набуття ними умінь, способу мислення та навичок, що формуються лише в процесі практичної діяльності.

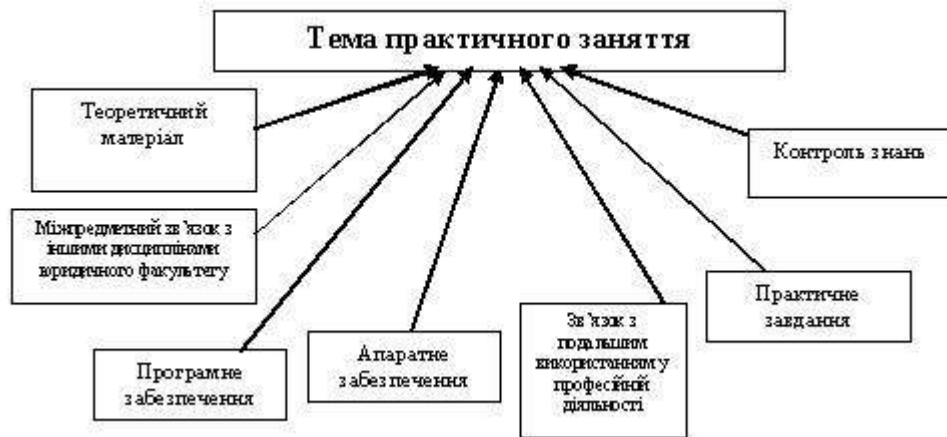

Рис. 2. Схематичне представлення розкриття теми практичного заняття з курсу «Сучасні інформаційні технології»

У процесі навчання нового матеріалу поєднуються основні методи, які доцільно впроваджувати для будь-якої форми навчання, що класифікують за: джерелом знань (словесні, наочні, практичні); пізнавальною діяльністю (проблемно-пошукові — евристичний, частково-пошуковий, дослідницький, експериментальний, метод проблемного навчання та ін.); логікою пізнання (індуктивний, дедуктивний, синтез, аналіз, зіставлення, порівняння, узагальнення тощо); типом самостійної роботи (робота з підручником, курсове проектування тощо); колективною розумовою діяльністю (мозкова атака, дискусія, пізнавальна суперечка тощо); імітацією об'єкта розв'язування виробничих ситуацій, розігрування ролей, ігрове проектування, ділова (навчальна) гра; контролем і самоконтролем.

В результаті навчання курсу «Сучасні інформаційні технології» повинен бути виявлений рівень обізнаності студентів, а саме, критерії та показники сформованості знань, умінь та набутих навичок у майбутніх юристів в галузі ІКТ та фахової

компетентності при подальших вирішеннях правових питань із застосуванням інформаційних технологій.

Переважає частина дисциплін, спрямованих на фахову підготовку майбутнього правознавця, в свою чергу, вивчається з обмеженим застосуванням сучасних інформаційних технологій. Це не забезпечує належної систематичності та неперервності використання ІКТ у навчальному процесі. Іноді навіть відсутня система цілеспрямованого добору та використання ІКТ, що не сприяє формуванню у студентів відповідного розуміння ролі інформаційних технологій в їхній майбутній професійній діяльності.

У процесі даного дослідження визначено такі рівні сформованості інформатичних компетентностей майбутніх правознавців: початковий, середній, достатній та високий. Коротко їх охарактеризуємо. В таблиці 1 наведено інформатичні компетентності за рівнями їх сформованості у студентів-правознавців по завершенню навчання курсу «Сучасні інформаційні технології».

Таблиця 1.

Рівні сформованості інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців після вивчення курсу «Сучасні інформаційні технології»

Рівень сформованості інформатичних компетентностей	Інформатичні компетентності
Початковий	- знання базових термінів з інформатики та інформаційних технологій; - наявність елементарних навичок роботи з персональним комп'ютером (ноутбуком, нетбуком, планшетом); - наявність уявлення про сучасні інформаційні системи та технології в правовій сфері; - вміння зберігати та використовувати дані; - вміння працювати з прикладним програмним забезпеченням загального призначення (текстовий процесор, електронні таблиці) та програмами для роботи в комп'ютерних мережах; - вміння здійснювати пошук даних на електронних носіях даних.
Середній	- Знання, сформовані на початковому рівні; - наявність теоретичних знань та практичних навичок використання сучасних інформаційних технологій під час підготовки до лекційних, семінарських чи практичних занять; - знання загальної будови персонального комп'ютера; - наявність достатніх навичок роботи з ПК; - вміння працювати з прикладним програмним забезпеченням загального (текстовий процесор, електронна таблиця, засоби для створення презентації) та спеціального призначення («ЛІГА:ЗАКОН»); - наявність практичних навичок передавання файлів засобами комп'ютерних мереж; - вміння здійснювати пошук даних в електронних базах даних.
Достатній	- Знання, сформовані на початковому та середньому рівнях; - здатність застосовувати сучасні інформаційні технології під час вивчення дисциплін професійного блоку на юридичному факультеті; - наявність достатніх навичок роботи з ноутбуком, нетбуком, планшетом, смартфоном; - володіння навичками користувача офісних програм в контексті

	опрацювання правових даних; - вміння використовувати інструментарій для роботи з комп'ютерними мережами; - вміння здійснювати пошук та аналіз даних в електронних базах, online та offline інформаційно-правових системах; - наявність елементарних навичок пошуку в online міжнародних правових системах; - вміння використовувати антивірусні програми для захисту даних при роботі з комп'ютером.
Високий	- Знання, сформовані на початковому, середньому та достатньому рівнях; - розуміння вибору програмного забезпечення для розв'язування поставленої задачі; - вміння застосовувати міжпредметні зв'язки курсу «Сучасні інформаційні технології» з іншими дисциплінами професійного циклу при підготовці до семінарських та практичних занять; - вміння здійснювати пошук та аналіз даних у правових автоматизованих системах; - вміння використовувати інструментарій для роботи з хмарними технологіями; - вміння самостійно працювати з найпоширенішими сучасними автоматизованими комплексами для юристів («ЛІГА:ЗАКОН», «Законодавство України», «IpLex.Закон», «Єдиний державний реєстр судових рішень», «Єдиний реєстр досудових розслідувань» та ін.); - вміння аналізувати та використовувати дані та відомості з різних джерел (правові бази даних, електронні підручники, мережа Інтернет та ін.) для розв'язування професійних задач.

У третьому розділі «**Експериментальне дослідження ефективності методики формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців**» наведено основні етапи та результати педагогічного дослідження, виконано статистичне опрацювання, аналіз та узагальнення результатів педагогічного експерименту. Педагогічне дослідження проводилося у три етапи: констатувальний (2010-2012 рр.); пошуковий (2012-2013 рр.); формувальний (2013-2015 рр.). Основні положення педагогічного експерименту перевірялися на базі юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ), відділеннях загально-юридичної підготовки та міжнародного права Академії адвокатури України (Київ), Хмельницького інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» (Хмельницький), факультету «Правознавство» Фінансово-правового коледжу (Київ) та Донецького юридичного інституту МВС України (Кривий Ріг).

У педагогічному експерименті на різних етапах брали участь 681 студент. На формувальному етапі педагогічного експерименту у контрольних групах було 161 студент, а в експериментальних групах – 171 студент.

На констатувальному етапі педагогічного дослідження були використані такі методи дослідження: аналіз наукової, навчально-методичної та психолого-педагогічної літератури, нормативно-правової бази та навчальних програм курсів ІКТ та юридичного профілю; анкетування студентів та психолого-педагогічне дослідження.

На даному етапі дослідження було опитано 261 студент юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка та

Академії адвокатури України. У психолого-педагогічному дослідженні контрольної оцінювальної діяльності в процесі навчання майбутніх правознавців взяли участь 41 студент 1 курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Результати психолого-педагогічного дослідження показали, що мотивація досягнень оцінювання результатів знань за допомогою комп'ютерного тестування залежить від зусиль, які вкладає студент у своє навчання, тобто мотивація схвалення (шкала брехні) та мотивація ескапізму не є провідними, а це значить, що людський фактор в оцінюванні знижується. Як висновок, зазначено, що у процесі проведення педагогічного експерименту оцінювати рівень знань та рівень сформованості інформатичних компетентностей студентів можливо не тільки вручну за допомогою контрольних робіт, практичних завдань, а й на комп'ютері за допомогою тестових завдань.

В процесі дослідження на *пошуковому* етапі було уточнено поняття «методика формування інформатичних компетентностей». Під методикою формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців будемо розуміти сукупність способів, форм, методів та засобів, що взаємопов'язані між собою, які викладач використовує в процесі навчання ІКТ. Також зазначено, окремі компоненти методики формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців. Здійснено добір навчального матеріалу, вивчення якого сприяє формуванню інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців.

На *формуальному* етапі педагогічного експерименту проведено статистичний аналіз результатів ефективності запропонованої методики формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців. Статистична значимість відхилення експериментального розподілу навчальних досягнень була перевірена зі застосуванням χ^2 критерію Пірсона. З'ясовано, що ймовірність того, що відхилення є випадковим менша за 0,05. Гіпотеза про відповідність експериментальних значень розподілу Гауса відкидається на високому рівні значимості. У зв'язку з цим для порівняння результатів застосовано непараметричний z -критерій Вілкоксона для двох незалежних вибірок (контрольна та експериментальна групи). Умови застосування z -критерію Вілкоксона були повністю дотримані.

Результати констатувального експерименту: $z = -0,29746$, тобто, z знаходиться в межах z -критичне, а це означає, що H_0 – гіпотеза правильна, тому що обидві вибірки (контрольна та експериментальна групи) однакові на рівні значущості $\alpha = 0,05$. Результати формуального експерименту $z = -4,13414$, тобто z виходить за межі z критичне, а це значить, що вибірки (контрольна та експериментальна групи) неоднакові на рівні значущості $\alpha = 0,05$.

Приймається альтернативна гіпотеза H_1 – існують значущі відмінності між розподілами (контрольною та експериментальною групами).

На рисунку 3 видно, що в експериментальній групі нижчі показники в початковому і вище у достатньому та високому рівнів навчальних досягнень сформованості знань. В контрольній групі нижчі показники середнього рівня навчальних досягнень сформованості знань. Після проведення експерименту в контрольній групі - істотно покращилися показники на початковому, достатньому і високому рівнях, в експериментальній групі покращилися показники на всіх рівнях.

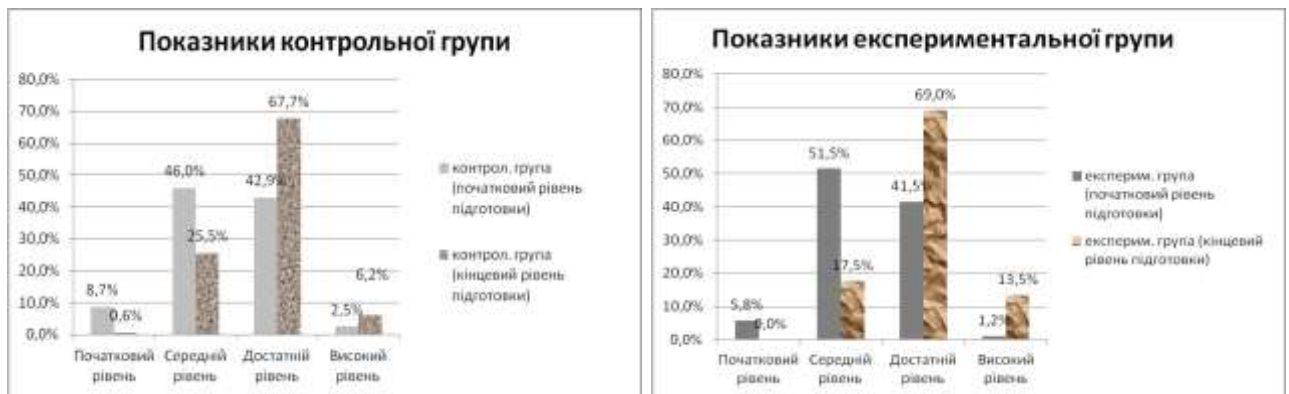

Рис. 3. Графічне подання рівнів підготовки контрольної та експериментальної груп

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети та поставлених завдань у процесі дослідження одержано такі основні **результати**:

- здійснено теоретико-методологічний аналіз з питань використання компетентнісного підходу в освіті;
- проаналізовано зміст навчання інформатичних дисциплін майбутніх правознавців у різних вищих навчальних закладах України;
- розглянуто засади компетентнісного підходу до навчання сучасних інформаційних технологій майбутніх правознавців;
- уточнено зміст поняття «інформатичні компетентності майбутнього правознавця» та визначено їх основні компоненти;
- проаналізовано міжпредметні зв'язки курсу «Сучасні інформаційні технології» з іншими профільними дисциплінами, які вивчаються на юридичних факультетах вищих навчальних закладів України;
- розроблено комплексні завдання, що показують зв'язки ІКТ з фаховими юридичними дисциплінами;
- розроблено навчально-методичний комплекс дисципліни «Сучасні інформаційні технології» (лекційний курс, систему завдань для проведення лабораторних та практичних занять, систему комп'ютеризованого контролю знань) для студентів юридичних факультетів та опубліковано навчально-методичний посібник «Сучасні інформаційні технології» для студентів спеціальності «Право».
- розроблено та апробовано окремі компоненти (міжпредметні зв'язки, рівень сформованості, способи, форми, методи, засоби в процесі навчання ІКТ) методики формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців у процесі навчання сучасних інформаційних технологій.

Розроблену методику впроваджено у навчальний процес Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Академії адвокатури України, Донецького юридичного інституту МВС України, Хмельницького інституту «ПрАТ ВНЗ» Міжрегіональної академії управління персоналом, Фінансово-правового коледжу.

Проведений педагогічний експеримент показав ефективність запропонованої методики, а саме застосування розробленої методики формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців сприяє оволодінню студентами навичками роботи з сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, інтенсифікації

навчально-пізнавальної діяльності студентів; підвищує рівень інформаційної культури; дає змогу покращити професійну підготовку студентів, сформувати навички до індивідуальної, самостійної діяльності та навчання впродовж всього життя.

Отримані результати дають підставу зробити такі **висновки**:

1. Підготовка майбутніх правознавців на основі компетентнісного підходу зміщує акценти з теоретичних накопичених знань на формування в майбутніх фахівців спеціальності «Право» умінь та навичок практично використовувати знання та досвід у різних ситуаціях; дозволяє здійснювати ефективну професійну діяльність у майбутньому, швидко адаптуватися до стрімкого розвитку засобів сучасних ІКТ.

2. Навчання сучасних інформаційних технологій покращується також і при урахуванні загальних методичних вимог до їх організації (запровадження елементів кредитно трансферно-накопичувальної системи навчання з розробленням критеріїв оцінювання рівня досягнень студентів; створення передумов для формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців шляхом спеціального (вузькопрофільного) відбору змісту навчального матеріалу, розробкою комплексних завдань правового змісту з використанням ІКТ тощо).

3. На формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців впливає поєднання традиційних та особистісно-орієнтованих методів навчання; реалізація міжпредметних зв'язків ІКТ з профільними дисциплінами юридичного циклу; використання сучасних засобів навчання.

4. Формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців базується на вимогах щодо забезпечення їх неперервної інформатичної підготовки та постійного використання у навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій. Це сприяє формуванню компонентів інформаційної культури студентів в цілому, що, в свою чергу, надає можливості:

- вільного спілкування в інформаційному просторі;
- цільового використання правових даних, відомостей з інформаційно-правових систем;
- оволодіння навичками роботи з новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями, в тому числі й у правовій сфері;
- підвищення професійного рівня фахівців протягом усього життя.

5. Реалізація міжпредметних зв'язків між інформатичними предметами та дисциплінами, що вивчаються на юридичних факультетах вищих навчальних закладів, відіграють основну роль в подальшій професійній підготовці майбутніх правознавців. Це пов'язано з тим, що зв'язки курсу «Сучасні інформаційні технології» з іншими професійно-орієнтованими дисциплінами циклів фундаментальної, математичної та природничо-наукової підготовки; професійної та практичної підготовки галузі знань «Право» в подальшому сприяють формуванню професійних компетентностей майбутніх правознавців.

6. Аналіз результатів педагогічного експерименту дає підстави для висновків, що впровадження окремих компонентів методики навчання сучасних інформаційних технологій є ефективним у процесі формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців. Застосування розробленої методики

сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, формуванню у них навичок індивідуальної, самостійної діяльності, інтенсифікації навчального процесу, готовності студентів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у своїй майбутній професійній діяльності.

Проведене дослідження та отримані результати дають змогу намітити подальші напрямки його продовження:

- впровадження на юридичних факультетах вищих навчальних закладів, окрім курсів «Інформатика та ОТ» або «Інформаційні технології» споріднених дисциплін, направлених на професійно орієнтоване навчання;
- розробка методичних матеріалів, посібників для вивчення підтримки навчання курсу «Сучасні інформаційні технології».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у провідних наукових фахових виданнях України:

1. Русіна Н. Г. Особливості навчання сучасних інформаційних технологій студентів юридичних спеціальностей / Н.Г. Русіна // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред. Мартинюк М.Т.]. – Умань: ПП Жовтий, 2011. – Ч.3. – С.225–230.
2. Русіна Н.Г. Дистанційне навчання у вищих навчальних закладах юридичних спеціальностей / Н.Г. Русіна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 28: збірник наукових праць / за ред. В.П.Сергієнка. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2011. – С.201–207.
3. Русіна Н.Г. Інформаційна культура майбутніх юристів / Н.Г. Русіна // Вісник Черкаського національного університету, серія педагогічні науки рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. – Випуск №36(249). – С. 96–100.
4. Русіна Н.Г. Психологічний стан очікування результатів оцінювання знань студентами юридичних факультетів / Н.Г. Русіна // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Науково-методичний журнал, №3–4, 2012. – С. 134–146.
5. Русіна Н.Г. Сучасний стан навчання інформаційних технологій студентів юридичних факультетів / Н.Г. Русіна // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, серія: педагогічні науки.– Випуск №7(256). – С.70–74.
6. Русіна Н. Г. Методика вивчення теми «Українські законодавчі інформаційні бази даних» для студентів юридичних факультетів / Н. Г. Русіна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – 2013. – №113. – С. 144–149.
7. Русіна Н.Г. Формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців / Н.Г. Русіна // Вісник Черкаського університету, серія педагогічні науки. – Випуск №26(319). – С.90–95.
8. Русіна Н.Г. Аналіз результатів педагогічного експерименту формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців / Н.Г. Русіна // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерно-орієнтовані системи

навчання: Зб. наук. праць /Редрада. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. – №15 (22). С. 165–170.

Статті в наукових фахових закордонних виданнях:

9. Русіна Н.Г. The course “Modern information technologies” as a part educational and professional preparation of future lawyers in higher education institutions / N. Rusina // Proceeding of the 3rd European Conference on Education and Applied Psychology (July 28, 2014). «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 2014. P. 20–26.

10. Русіна Н.Г. Оцінювання знань студентів у вищих навчальних закладах / T. Bodnenko, N.Rusina // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III(20), Issue 40, Budapest. – 2015. – P. 21–24. *(Особистий внесок: сформульовані критерії оцінювання рівня знань студентів).*

Методичні посібники

11. Русіна Н. Г. Методичні розробки курсу „Сучасні інформаційні технології” для студентів спеціальності “Правознавство” (6.030401) / Н. Г. Русіна, Т. В. Яресько. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2012. –112 с. *(Особистий внесок: уточнено окремі теоретичні положення, створені рекомендації щодо написання реферату, зразки практичних завдань та тестового контролю).*

12. Русіна Н. Г. Навчально-методичний посібник «Сучасні інформаційні технології» для студентів спеціальності «Правознавство» (6.030401) / Н. Г. Русіна, Т. В. Яресько– СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф» ^{ТМ} – Луцьк: 2015. – 104 с. *(Особистий внесок: уточнено теоретичні положення щодо методичних рекомендацій навчання сучасних інформаційних технологій студентів юридичних факультетів, здійснено добір зразків практичних, індивідуальних та самостійних завдань, а також, приклади завдань до тестового контролю; розроблено навчальний курс "Сучасні інформаційні технології" у системі підтримки дистанційного навчання Moodle).*

Статті в наукових виданнях та тези доповідей у матеріалах конференцій

13. Русіна Н. Г. Використання новітніх інформаційних технологій в юриспруденції / Н. Г. Русіна // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції : Інформаційні технології в професійній діяльності. – Рівне: РВВ РДГУ. – 2011. – С. 67–69.

14. Русіна Н.Г. Оцінювання знань студентів з курсу «Сучасні інформаційні технології» при кредитно-модульній системі організації навчального процесу / М. П. Малежик, Н. Г. Русіна. // Підготовка викладачів та аспірантів в галузі освітніх вимірювань: Тези міжнародного семінару молодих науковців. – 2011. – С. 64–67. *(Особистий внесок: охарактеризовані критерії оцінювання курсу «Сучасні інформаційні технології»).*

15. Русіна Н.Г. Технологія створення тестових завдань з курсу «Сучасні інформаційні технології» для студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів / Н.Русіна // III International Summer School “Educational Measurement: Teaching, Research and Practice” is held under the support of the EU within the framework of the EU Project 145029-TEMPUS-2008-SE-JPCR “Educational Measurements Adapted to EU Standart”. – С.48–49.

16. Русіна Н.Г. Проблеми оцінювання знань студентів у процесі навчання сучасних інформаційних технологій / Н.Г. Русіна // Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції : Інформаційні технології в професійній діяльності. – Рівне: РВВ РДГУ. – 2012. – С. 94–95.

17. Русіна Н. Г. Контрольно-оцінювальна діяльність у процесі навчання інформаційним технологіям (СІТ) майбутніх юристів / Н.Г. Русіна // Матеріали міжнародного форуму фахівців у галузі освітніх вимірювань (Київ, 1 червня 2012 р.) – К.: НПУ, 2012. – С. 104–105.

18. Русіна Н. Г. Сучасний стан навчання інформаційних технологій студентів юридичних факультетів / Н.Г. Русіна // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Математика. Інформаційні технології. Освіта» (вересень 2012). – Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2012. – С.79-82.

19. Русіна Н. Г. Використання Moodle у процесі навчання студентів юридичних спеціальностей // Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті: стан, досягнення, перспективи розвитку. [Електронний ресурс] . – Режим доступу до ресурсу: <http://conference.ikto.net/public/static/about.html>.

20. Русіна Н. Г. Проблеми використання інформаційних технологій в процесі навчання майбутніх юристів / Н. Г. Русіна // Мультимедийные технологии обучения в профессиональном образовании. Сборник научных трудов. Материалы Всеукраинской научнопрактической конференции. Симферополь. 2013. – С.62-63.

21. Русіна Н. Г. Тенденції використання правових пошукових систем майбутніми юристами / Н. Г. Русіна // Інформаційні технології в юриспруденції: юридична освіта, детективознавство, криміналістика, судова експертологія, ядерна безпека, грид-технології, судочинство. Зб.наук.пр. Міжнар. наук.-прак.конф. / Київський ун-т права НАН України; [редкол.: Шемшученко Ю.С. та інші]. – К.: Унів.вид-во «Пульсари», 2013. – С. 29–34.

22. Русіна Н. Г. Автоматизоване робоче місце майбутнього правознавця / Н. Г. Русіна // Комп'ютерно орієнтовані системи навчання природничо-математичних дисциплін: матеріали Міжнародного науково-практичного семінару, 28 жовтня 2014 року. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2014. – С.123-124.

23. Русіна Н. Г. Застосування середовища Moodle у процесі навчання студентів / Т. В. Бодненко, Н. Г. Русіна // Новітні комп'ютерні технології. – Кривий Ріг: Видавничий центр ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2016. – Том XIV. – С.103-104. (*Особистий внесок: розглянуто проблеми, пов'язані з використанням хмарних технологій на базі системи MOODLE*).

АНОТАЦІЇ

Русіна Н. Г. Методика формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (інформатика). – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2016.

У дисертації запропоновано методику формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців.

У роботі проаналізовано психолого-педагогічну, науково-методичну та навчальну літературу з проблеми дослідження; нормативно-правові документи; узагальнено педагогічний досвід щодо впровадження у навчальний процес ВНЗ юридичного профілю сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; уточнено зміст інформатичних компетентностей майбутніх правознавців; з'ясовано, що на формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців впливають: поєднання традиційних та особистісно-орієнтованих методів навчання; реалізація міжпредметних зв'язків; використання сучасних засобів навчання. Методика формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців включає: мету та рівень сформованості інформатичних компетентностей в процесі навчання ІКТ; принципи та стратегію формування інформатичних компетентностей; способи, форми, методи, засоби в процесі навчання ІКТ; реалізацію міжпредметних зв'язків курсу «Сучасні інформаційні технології» з фаховими дисциплінами юридичного профілю. З'ясовано, що методика формування інформатичних компетентностей майбутніх правознавців базується на методиці навчання інформаційних технологій у процесі навчання курсу «Сучасні інформаційні технології». Охарактеризовано окремі компоненти методики навчання сучасних інформаційних технологій майбутніх правознавців, а саме зміст навчального матеріалу, методи, засоби та форми навчання.

На підставі проведеного дослідження обґрунтовано, що рівень сформованості навчальних досягнень у галузі інформаційно-комунікаційних технологій майбутніх правознавців не відповідає повною мірою вимогам сьогодення у зв'язку з стрімким розвитком сучасних інформаційних технологій (наприклад, збільшується кількість спеціалізованого програмного забезпечення, а також, на зміну стаціонарним комп'ютерам прийшли нетбуки та гаджети). Експериментально перевірено доцільність та ефективність розробленої методики формування інформатичних компетентностей у майбутніх правознавців.

Ключові слова: інформатичні компетентності, методика формування інформатичних компетентностей, майбутні правознавці, інформаційна культура, міжпредметні зв'язки.

Русина Н.Г. Методика формирования информатических компетентностей у будущих юристов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (информатика). – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2016.

В диссертации предложена методика формирования информатических компетентностей у будущих юристов.

На основании проведенного исследования можно сделать вывод о том, что уровень сформированности знаний в сфере информационно-коммуникационных технологий будущих юристов не соответствует в полной мере требованиям рынка труда, в связи со стремительным развитием современных информационных технологий (а именно, увеличивается количество специализированного программного обеспечения, а также, на смену стационарным компьютерам приходят нетбуки и гаджеты).

В первом разделе проанализированы вопросы изученности исследуемой проблемы в научно-методической, психолого-педагогической и учебной литературе, освещена специфика учебного процесса подготовки будущих юристов в контексте формирования информатических компетентностей, проведен анализ современного состояния внедрения компетентностного подхода в процессе обучения современным информационным технологиям будущих юристов в высшей школе. Определены роль и место информатических компетентностей у будущих юристов в системе подготовки специалистов в области правоведения. Рассмотрены понятия: «компетентностный подход», «компетентность», «информатические компетентности будущего юриста». Выделены по структуре компоненты информатических компетентностей у будущих юристов. Информатические компетентности будущего юриста рассматриваются, как способность применять полученные знания, умения и навыки в области владения информационными технологиями, связанными с умениями студентов решать профессиональные задачи и использовать информационно-коммуникационные технологии в повседневной жизни, а также для профессионального развития.

Во втором разделе рассмотрены: основные компоненты методики формирования информатических компетентностей у будущих юристов в процессе обучения современным информационным технологиям; содержание курса «Современные информационные технологии» для будущих юристов; определены уровни сформированности информатических компетентностей студентов в процессе обучения курса «Современные информационные технологии»; формы контроля и оценивания уровня сформированности информатических компетентностей будущих юристов.

Методика формирования информатических компетентностей у будущих юристов включает: цель и уровни сформированности информатических компетентностей в процессе обучения информационно-коммуникационным технологиям; принципы формирования информатических компетентностей студентов; стратегию формирования информатических компетентностей; способы, формы, методы, средства, которые используют в процессе обучения информационно-коммуникационным технологиям; реализацию межпредметных связей курса «Современные информационные технологии» с профессиональными дисциплинами юридического профиля.

В третьем разделе экспериментально проверено целесообразность и эффективность разработанной методики формирования информатических компетентностей у будущих юристов. Проведенный педагогический эксперимент показал эффективность предложенной методики, а именно применение разработанной методики формирования информатических компетентностей будущих юристов способствует овладению студентами навыками работы с современными информационно-коммуникационными технологиями, интенсификации учебно-познавательной деятельности студентов; повышает уровень информационной культуры; позволяет улучшить профессиональную подготовку студентов, сформировать навыки индивидуальной, самостоятельной деятельности и обучения в течение всей жизни.

Ключевые слова: информатические компетентности, методика формирования информатических компетентностей, будущие юристы, информационная культура, межпредметные связи.

Rusina N. G. Methods of forming information technology competences of future lawyers. – The manuscript.

The dissertation for obtaining the academic degree of candidate of pedagogical sciences, specialization 13.00.02 – theory and methods of teaching (information science). – National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov, Kyiv, 2016.

Methods of forming information technology competences of future lawyers have been proposed in the dissertation.

Psychological and pedagogical, scientific and methodical and study materials on the researched problem as well as normative legal documents have been analyzed; pedagogical experience concerning introduction of modern information and communication technologies into learning process of Higher educational establishments of legal type has been generalized. The content of information technology competences of future lawyers has been specified. It has been found out that combination of traditional and personally orientated methods of teaching, implementation of intersubject relationships, use of modern educational means influence the formation of information technology competences of future lawyers. The methods of forming information technology competences of future lawyers include: the purpose and the level of forming information technology competences of future lawyers in the course of study ICT; principles and strategy of formation of information technology competences of future lawyers; ways, forms, methods, means in the study of ICT; implementation of intersubject relationships of the course «Modern information technologies» with professional subjects of legal type. It has been ascertained that the methods of forming information technology competences of future lawyers are based on the methods of teaching information technologies in the course «Modern information technologies». Certain components of methods of teaching modern information technologies of future lawyers: namely contents of educational material, methods, means and forms of teaching have been described.

On the results of done research it has been substantiated that the basis of the formation of learning achievements in the sphere of information and communication technologies of future lawyers doesn't fully correspond to the present requirements because of rapid development of modern information technologies (e. g. the amount of specialized software is growing, and gadgets and netbooks have come to replace stationary computers). Expediency and efficiency of the developed methods of forming information technology competences of future lawyers have been experimentally tested.

Key words: information technology competences, methods of forming information technology competences, future lawyers, information culture, intersubject relationships.